

МЕТАЖАНР-МЕТАТЕКСТ ЯК КОМУНІКАТИВНА ТЕКСТОВА СТРАТЕГІЯ

Нанушка Татьяна Соня ПОДКОВИРОФФ

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Анотація

Запропоновано та обґрунтовано поняття метатекст та метажанр для реалізації комунікації у сучасній драматургії та театрі. Метатекст визначено як сценічне

повідомлення, утворення, де пересікаються фігури адресанта й адресата при організації комунікації.

Ключові слова: *метажанр, метатекст, комунікація, адресант, адресат.*

Вступ

У загальній системі типів (родів) літературної творчості драматургія займає особливе місце. Специфіка драматичного твору полягає, перш за все, в тому, що, будучи самостійним літературним твором, він одночасно призначений для постановки на театральній сцені. Постановочні риси драматичного твору обумовлені специфічним способом передачі художньої інформації, званим драматургічною дією. Драматургічна дія постає і як суб'єкт образу (змісту), і як форма втілення цього змісту. Драматичний твір – це цілісний дієвий акт, організований автором, що об'єднує цілеспрямовану діяльність персонажів. Конкретні дієві дії припускають поєднання фізичних і словесних дій. Тому драматична дія - це одночасно дискурс, тобто комунікативна діяльність, а драматичний твір з погляду його організації - діалог.

Методи дослідження

У ході написання статті використано порівняльний та описовий методи. Порівняльний метод дозволяє перенести теоретичні висновки стосовно метажанру прозових творів на драматургічні, а описовий дає можливість описати комунікативну модель сучасної драматургії та театру ХХІ століття.

Результати

У сучасних дослідженнях художнього діалогу, заснованого на комунікативному підході, стали виділяти два його аспекти: діалог між героями і діалог між автором і читачем, що дає підстави розглядати драматичний твір як нерозривну єдність двох комунікативних систем: внутрішньої і зовнішньої. З позицій концепції комунікативної взаємодії, драма як літературний текст може бути представлена як єдина мотивована і цілеспрямована комунікативна дія автора, побудована організованою послідовністю комунікативних дій персонажів, які реалізуються комунікативними стратегіями.

З позицій комунікативного підходу текст драматичного твору є двостороннім утворенням: комунікативна взаємодія між автором і читачем є зовнішньою комунікаційною системою, а комунікативна взаємодія між героями - внутрішньою комунікаційною системою, що визначається завданнями автора в зовнішній комунікації. Драматичний текст – це об'єкт, структура і функціонування якого зумовлені його призначенням в художньому спілкуванні, що розгортається як мотивована і цілеспрямована взаємодія автора-адресанта і потенційного читача-адресата, що прагне до свого результату і має свій характерний спосіб і засоби реалізації, що забезпечує загальні закономірності комунікативної організації тексту: системну організацію, яка включає знакові моделі комунікативних стратегій.

З семіотичної точки зору текст драми є системою вторинного моделювання дійсності, тобто є засобом творення художньої дійсності. Це єдиний знак, в якому окремі знаки є його елементами. Серед цих елементів можна виділити знаки-коди, функція яких полягає в кодуванні наміру автора і, отже, сенсу

твору, і сигнали, покликані допомогти адресату розшифрувати закладений автором сенс.

З погляду реалізації цього тексту (читання чи сценічне втілення, залучення адресата до процесу текстотворення, тощо) можна говорити, що в комунікативній моделі ХХІ століття його радше детермінувати як метатекст, що репрезентований у драматургічному метажанрі. Метажанр – більш загальне поняття. Він так само, як і мегажанр, – міжвидове й міжродове явище, крім того, пов'язане й з категоріями філософії та естетики (комічне, фантастичне)», — резюмує у статті «Жанр, метажанр, мегажанр як теоретичні проблеми» О. Стужук. (Стужук, 2010: 74). Тобто дослідник визначає метажанр як жанрово-тематичне, генеологічно споріднене утворення. Наявність та функціонування жанрових різновидів та видових утворень драматургічних текстів дозволяє говорити про них як про метажанрові тексти. Дослідниця А. Аністратенко розмежовує поняття субжанру та метажанру, де субжанри і створюють власне метажанр. “Термін субжанр понятійно балансує на межі змісту та форми і діалектично пов'язаний із терміном метажанр. Залежно від трактування останнього, істотно різниться семантичне навантаження та смислова валентність поняття субжанру. Стосовно продуктивних різновидів художньої прози, які творять власні жанрові модифікації, що згодом стають самостійними жанрами, вживається в новітньому літературознавстві термін метажанр”.

На наш погляд, у такому трактуванні термін метажанр доречно застосувати і для драматургічних текстів при аналізі комунікативної моделі, реалізований у цих текстах. Метажанр засвідчує модифікації та трансформації на рівні тексту, адже сучасна драматургія ХХІ століття прагне до інсценування не стільки авторського тексту, скільки режисерсько потрактованого та втіленого акторами на сцені. Досить інноваційні процеси запроваджуються на театральних сучасних фестивалях, де демонструють все частіше ще один варіант творення тексту -безпосередня участь адресата у процесі текстотворення. За такої комунікації текст доречно визначити як метатекстове утворення, де у комунікативній моделі саме на повідомленні (тексті) пересікаються фігури адресанта й адресата. При такій комунікативній моделі сценічне відтворення тексту буде новим сценічним творінням, яке утворюється в процесі безпосередньої взаємодії адресанта та адресата, як Галатея у руках Пігмаліона. Драматург вдається до написання текстів безпосередньо в процесі репетицій і називає себе «автором п'єси». Під час репетицій актори імпровізують на сцені в рамках заданого драматургічного зіткнення, уточнюючи основну лінію сюжету і мотиви персонажів. Коли до такої імпровізації додається ще й адресат, то це не буде текст у звичному його розумінні, тому доречним є термін метатекст. За такої комунікації кожен твір буде неповторним, його постановки різноманітні, відрізнятимуться манерою виконання і драматургічним матеріалом, їх можна означити як «спонтанні п'єси», написані під час постановки, в процесі постійного пошуку, експериментів та вдосконалення п'єс та вистав.

Висновки

Отже, поняття метажанру уможливорює та розширює семантичні межі терміна метатексту як унікального прийому написання тексту п'єси в процесі репетицій і оригінального розвитку канонічних сюжетів. Метатекст як форма комунікації враховує інтереси широкого кола глядачів, інтернаціональність теми, інтерактивність, застосовуючи і комбінуючи сучасні технічні можливості сцени, визнає провідну роль драматурга на всіх етапах створення театрального проекту, що сприяє втіленню метатексту на сцені.

Література

1. Аністратенко А. В. Альтернативна історія як метажанр української та зарубіжної прози: компаративна генологія і поетика. Автореф. дис. ...док. філол. наук. Київ, 2021. 21 с.
2. Стужук О. Жанр, метажанр, мегажанр як теоретичні проблеми. *Українська наукова термінологія*. Зб. матеріалів науково-практичної конференції «Українська наукова термінологія. Суспільні та гуманітарні науки». 12 листопада 2010. No 3. С. 74.